

Мистецтвознавство

УДК 78.03, 78.022

Волощук Юрій Іванович

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри виконавського мистецтва

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника»

Волощук Юрий Иванович

кандидат искусствоведения,

доцент кафедры исполнительского искусства

ГВУЗ «Прикарпатский национальный университет

имени Василия Стефаника»

Voloshchuk Yuriy

Doctor of philosophy,

Associate Professor of the Department of Performing Arts

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ ЯК ДОМІНАНТНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ
КИЇВСЬКОЇ СКРИПКОВОЇ ШКОЛИ**

**МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМ КАК ДОМИНАНТНЫЙ ФАКТОР
РАЗВИТИЯ КИЕВСКОЙ СКРИПИЧНОЙ ШКОЛЫ**

**MULTICULTURALISM AS THE DOMINANT FACTOR OF THE
DEVELOPMENT OF THE KIEV VIOLIN SCHOOL**

Анотація: У статті розкриваються специфічні риси та напрями розвитку київської скрипкової школи у аспекті виявлення напрямів та форм поліетнічних творчих контактів; аналізуються основні педагогічні та

методичні принципи фундаторів "авторських шкіл". Вивчається концертний репертуар та манера гри найяскравіших виконавців у контексті розвитку європейського виконавського мистецтва кінця XIX – першої третини XX століття.

Ключові слова: скрипкова школа, поліетнічні творчі контакти, виконавське мистецтво, методичні принципи, авторські школи.

Аннотація: В статті розкриваються специфічні риси і напрямки розвитку киевської скрипичної школи в аспекті виявлення напрямків і форм поліетнічних творчих контактів; аналізуються основні педагогічні і методичні принципи основоположників "авторських шкіл". Вивчається концертний репертуар і манера гри самих яскравих виконавців в контексті розвитку європейського виконавського мистецтва кінця XIX - першої третини XX століття.

Ключевые слова: скрипичная школа, полиэтнические творческие контакты, исполнительское искусство, методические принципы, авторские школы.

Summary: There are specific features and directions of development of the Kiev violin school in the aspect of revealing directions and forms of polyethnic creative contacts in the article; the basic pedagogical and methodical principles of the founders of "author's schools" are analysed. The concert repertoire and manner of the most brilliant performers' game in a context of the development of European performing art at the end of XIX – first third XX century is studied.

Key words: violin school, polyethnic creative contacts, performing art, methodical principles, author's schools.

Сучасний, культурологічний підхід до проблем музичного мистецтва та

музичної педагогіки сприяє виявленню специфіки фахової еволюції регіональних скрипкових шкіл в Україні, що, в першу чергу, стосується їхнього етнокультурного змісту. Своєчасність і доцільність розроблюваної у даній розвідці проблематики засвідчено зростом наукового інтересу до ролі національних та світових мистецьких традицій у культурно-історичному просторі України. У цьому контексті значний дослідницький інтерес становить культурологічне вивчення традиційних форм українського скрипкового виконавства, а також процесу феноменологічного розгортання традицій національного виконавського мистецтва в метакультурному просторі.

Історичний шлях розвитку струнно-смичкового виконавського мистецтва в Україні багатий яскравими сторінками, пов'язаними з творчістю таких визначних віртуозів та педагогів, як М.Ерденко, П.Коханський, Д.Бертьє, Я.Магазінер, Д.Лекгер, О.Деркач, П.Столярський та багато інших. Українське скрипкове виконавство кінця ХІХ – першої третини ХХ століття було представлено не тільки блискучими іменами солістів, але й мало значні досягнення в галузі методики, педагогіки, творення професійних виконавських шкіл. Значне місце серед них займає київська скрипкова школа. Високий професійний рівень київських скрипалів-виконавців підтверджують численні перемоги, здобуті на міжнародних конкурсах, а також їх активна участь у світовій виконавській та педагогічній практиці.

Формування київської скрипкової школи кінця ХІХ – початку ХХ століття тісно пов'язане з Імператорським Російським Музичним Товариством (далі – ІРМТ), діяльність якого сприяла створенню спеціальних навчальних закладів, до роботи в яких залучалися провідні музиканти з Росії, Польщі та Чехії. Тому такі міжнаціональні творчі взаємини мали безпосередній вплив на становлення специфічних рис скрипкових класів

Київської консерваторії та Музично-драматичної школи імені М.Лисенка – провідних на той час музичних навчальних закладів міста. Крім того, в Києві гастролували видатні віртуози зі світовою славою, які також справили певний вплив на розвиток скрипкового виконавства в місті.

На початку 1868 року при Київському відділенні Російського музичного товариства була заснована музична школа, завданням якої було виховання виконавців на музичних інструментах, співаків, учителів музики і хорових диригентів. Починаючи з 1875 р. в школі значно покращився навчальний процес. Для скрипалів запроваджується гра на альті, вводиться квартетний клас. У 1883 р. на базі музичної школи було створено музичне училище, в якому зусиллями О.Шевчика досягнуто високого рівня викладання гри на струнних інструментах. Завдяки старанням директора училища В.Пухальського відбувається якісне поліпшення викладацького складу, що привело до помітних зрушень у навчальному процесі. Зростаючий рівень професійної підготовки випускників училища зумовив потребу його реорганізації в консерваторію, офіційне відкриття якої відбулося 3 листопада 1913 року.

Важливу роль у становленні музичної освіти в Україні відіграла Музично-драматична школа в Києві, що була відкрита М.Лисенком у 1904 році. Програма музичних дисциплін у школі відповідала програмам Московської та Петербурзької консерваторій. Оркестрове відділення школи в рік її відкриття складалося з класу скрипки та віолончелі.

Аналіз літератури з проблематики дослідження дозволив констатувати, що визначальний вплив на формування київської скрипкової школи другої половини ХІХ – початку ХХ століття мали три вектори, які продовжували традиції польської, чеської та російської скрипкових шкіл.

Перший вектор представляють випускники Варшавської консерваторії – скрипалі Іван Водольський та Павло Коханський.

Другий вектор пов'язаний з педагогічною та концертною діяльністю чеського скрипаля Отакара Шевчика та його учнів і послідовників: М.Сікарда, М.Сербулова, М.Ерденка та інших.

Третій вектор найбільш вагомий у формуванні „обличчя” київської школи, пов'язаний з продовжувачами традицій Петербурзької скрипкової школи – Д.Бертсьє, Н.Скоморовським, Я.Магазинером.

Великий внесок у розвиток скрипкової педагогіки в Україні зробив випускник Варшавської консерваторії, один з засновників Київської скрипкової школи Іван Водольський. У 1863 р. він був одним з організаторів Київського відділення ІРМТ, де брав участь в концертах, виступаючи в ансамблі з М.Лисенком, Г.Венявським та іншими. З 1867 р. І.Водольський працював солістом Київської опери. Гра скрипаля відзначалася точним дотриманням тексту і стилю композитора. Він також вів активну педагогічну діяльність: у 1850-х рр. працював викладачем музики в київських гімназіях №1 і №2, а з 1868 до 1875 року був викладачем музичного училища ІРМТ. Його учнями були видатні скрипалі-віртуози Й.Котек, О.Колаковський, А.Чабан, К.П'ятигорович, П.Золотаренко, І.Шадек та інші.

Яскравою, але на жаль, короткою сторінкою скрипкової школи Київської консерваторії стала діяльність видатного польського скрипаля Павла Коханського. Народився він 1887 року в Одесі, музичну освіту отримав під керівництвом учня Л.Ауера – Е.Млинарського в Одесі, пізніше – у Варшаві і Брюсселі у С.Томсона, де пройшов курс віртуозної гри. Здобув славу одного з найяскравіших молодих виконавців Європи. З 14-річного віку працював концертмейстером оркестру Варшавської філармонії, пізніше викладав у Варшавській консерваторії. Багато скрипкових творів

К.Шимановського та С.Прокоф'єва були написані в Росії за безпосередньою участю П.Коханьського.

Згодом скрипаль працював в Петроградській консерваторії, а у 1918 році відбувся концерт скрипаля разом з Ф.Блуменфельдом у Києві.

Б.Ровицький, артист Великого театру, який вчився у П.Коханьського в Київській консерваторії, згадував: „Приїзд Коханьського в Київ буквально „перевернув” музичне життя міста. За порівняно короткий строк (близько п'яти місяців) Коханьський дав нечувану кількість концертів – майже дев'яносто. Виступав практично кожного дня, виконавши майже всю скрипкову літературу від класичних творів Баха, Бетховена, Брамса, віртуозної музики Паганіні, Ернста, В'єтана і Соре до Регера і Шимановського” [4, с. 94].

9 лютого 1919 року в залі Київської консерваторії П.Коханьський виступав востаннє. Були виконані Концерт Ф.Мендельсона, „Чакона” Й.С.Баха, твори П.Чайковського, К.Сен-Санса, Н.Паганіні, Р.Вагнера, П.Сарасате.

Традиції чеської скрипкової школи в Києві були започатковані О.Шевчиком, та були продовжені в діяльності його учнів, таких як М.Сікард, М.Сербулов, М.Захаревич, М.Шмулер, С.Каспін, Ю.Лясота, Д.Пекарський, Є.Щедрович, Р.Придаткевич, М.Ерденко.

Отакар Йосипович Шевчик (1852-1934) – відомий чеський скрипаль і педагог закінчив Празьку консерваторію у 1870 році. Невдовзі переїхав в Україну, де неодноразово брав участь у концертах ІРМТ. Часто виступав в ансамблях з М.Лисенком, а також в сонатних вечорах з піаністом В.Пухальським. О.Шевчик обіймав посади концертмейстера Харківської опери та викладача Харківського музичного училища (1874-1875), а з 1875 до 1892 року працював у Київському музичному училищі. О.Шевчик є також

автором декількох праць з методики скрипкового виконавства: „Школа скрипкової техніки” та „Школа смичкової техніки”.

У 90-і роки XIX ст. широко розгорнув свою педагогічну діяльність учень О.Шевчика і Ж.Массара Михайло Сікард (1868-1937). Освіту отримав у Київському музичному училищі (1882-1884 рр. – клас скрипки О.Шевчика) та в Паризькій консерваторії (1884-1886 рр. – клас Ж.Массара). Удосконалював свою майстерність у Берліні у Й.Йоахіма. Лауреат конкурсу скрипалів Паризької консерваторії (1886 р.). У Києві створив власний квартет, де виконував партію першої скрипки. 1893 року зблизився з гуртком М.Лисенка і створив новий квартет, з яким часто виступав у Києві, Празі та інших великих культурних центрах Європи. Гастролював з сольними концертами в Одесі, Миколаєві, Херсоні, Житомирі, а також у Москві, Петербурзі, Кишиневі. За стилем виконання Сікард був близький до представників французької скрипкової школи: захоплювався віртуозною майстерністю, яскравістю та експресивністю інтерпретації, кантиленністю звучання. Його концерти відзначалися високим рівнем виконання. У 1892-1893 роках працював викладачем Київського музичного училища, а також викладав у приватних школах Ф.Блуменфельда та М.Тутковського.

Значний вплив на розвиток Київської скрипкової школи також мали традиції скрипкових класів Московської консерваторії, носіями яких стали випускники професора І.Гржималі М.Ерденко та О.Вонсовська.

Михайло Гаврилович Ерденко (1885-1940) отримав освіту в Московській консерваторії (клас скрипки І.Гржималі), яку закінчив в 1904 р. з золотою медаллю. Літо 1911 року він провів в Бельгії, де займався під керівництвом Е.Ізаї. Нагороджений II премією Московського конкурсу скрипалів, що проходив в 1910 р. на честь 40-річчя музично-педагогічної діяльності професора І.Гржималі. Цього ж року М.Ерденко був запрошений

на викладацьку роботу в Київське музичне училище, що через три роки було реорганізоване в консерваторію. Разом з професорами Р.Глієром і К.Михайловим він активно сприяв становленню нового навчального закладу.

У ці роки Ерденко продовжує виступати з концертами, крім того він організував і керував квінтетом, диригував симфонічним оркестром, писав музику. В репертуарі відомого скрипаля були твори А.Вівальді, Дж.Тартіні, Й.С.Баха, Г.Ф.Генделя, В.А.Моцарта, Ф.Шопена, Г.Венявського, П.Сарасате, П.Чайковського, О.Глазунова. І.Ямпольський згадує, що у 1918-1919 роках М.Ерденко виконував у Києві Концерт ре мінор Й.С.Баха для двох скрипок і Пасакалію Г.Ф.Генделя для скрипки й альту. Партнером М.Ерденка у цих виступах був викладач Київської консерваторії, видатний польський скрипаль П.Коханський [2, с. 115].

За ініціативою М.Ерденка в Києві проводиться реорганізація всієї системи музичної освіти. В 1935 році він отримує запрошення зайняти посаду професора Московської консерваторії.

Ерденко зберіг і розвинув в своїй творчості не тільки інструментальні основи, але й естетику Російської скрипкової школи, збагативши її глибоким розумінням основних завдань виконавства на новому історичному етапі, в період змін першої чверті ХХ століття.

Після Жовтневої революції 1917 р. в Україні значно послаблюються зв'язки з західноєвропейським музичним мистецтвом. На перший план виступають творчі контакти з російськими митцями. Упродовж 1920-1930-х років у скрипкових класах Київської консерваторії працювали корифеї вітчизняної музичної педагогіки – Д.Бертьє, Н.Скоморовський, Я.Магазинер, що продовжили традиції скрипкової школи Петербурзької консерваторії.

Проаналізувавши особливості розвитку Київської скрипкової школи кінця ХІХ – початку ХХ століття у контексті міжнародних мистецьких

взаємин, можна зробити певні узагальнення:

- київська скрипкова школа, спираючись на прогресивні традиції російського, польського та чеського скрипкового виконавства, починаючи з перших років свого існування була високопрофесійною, життєздатною та прогресивною;
- протягом кінця XIX – початку XX століття в середині київської скрипкової школи сформувалися три провідні лінії: „польська” (І.Водольський, П.Коханський), „чеська” (О.Шевчик, М.Сікард, М.Сербулов, М.Ерденко) та „російська” (Д.Бертє, Н.Скоморовський, Я.Магазинер), які визначили її „обличчя” і вплинули на подальший розвиток всього українського скрипкового виконавства;
- педагогічний метод кращих представників київської скрипкової школи вирізняється прагненням до єдності художнього й технічного розвитку молодих виконавців, виховання в них артистизму, досконалої техніки, художнього смаку й широкого музичного кругозору.

Таким чином, творчі взаємини українського скрипкового мистецтва з провідними європейськими скрипковими школами позитивно позначилися на формуванні самобутніх традицій київської скрипкової школи, яка зайняла гідне місце серед лідерів світового скрипкового виконавства.

Література

1. Андрієвський І. Творчий подвиг / І.М.Андрієвський // Музика. – 2001. – №3. – С.24-25.
2. Волощук Ю.І. Київська скрипкова школа в контексті розвитку європейського виконавського мистецтва / Ю.І.Волощук // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Вип. ІХ. – Ів.-Франківськ, 2006. – С. 109-118.
3. Дедусенко Ж. “Школа” в системі культури / Ж.Дедусенко // Культура України: Зб. наук. статей. – Вип. 6. - Харків: ХДАК, 2000. – С. 163-170.
4. Кузьмін М. Забуті сторінки музичного життя Києва / М.Кузьмін. – К.: Музична Україна, 1972. – 223 с.
5. Сумарокова В. Київська струнно-смичкова школа в контексті європейського виконавського мистецтва (віолончель, контрабас) / В.Сумарокова // Музичне виконавство. – К., 1999. – Вип.. 1. – С. 38-52.
6. Юсов С. Видатні викладачі скрипкових класів Київської консерваторії / С.Юсов // Українське музикознавство. – К., 1990. – Вип. 25. – С. 5-18.
7. Ямпольский И.Н. Избранные исследования и статьи / И.Н.Ямпольский. – М., 1985. – 214 с.